

Miljösamarbete i Norden

Resultat av miljöhandlingsprogrammet 2001-2004

Innehåll

Miljösamarbete som ger resultat	3
---------------------------------	---

Befolkningen i fokus

Sund miljö – en ren rättighet	4
Naturskatter att bevara	5
Steg mot ett hållbart friluftsliv	6-7
Från avfall till resurs	9
Samverkan förutsättning för framgång	10-11

Internationellt samarbete

Nordiskt inflytande på den internationella agendan	12-14
Närområdet – ett gemensamt ansvar	15

Det nordiska miljösamarbetet. Miljösamarbetet syftar till att förbättra miljön och förebygga problem såväl i Norden som på internationellt plan. Samarbetet leds av Ämbetsmannakommittén för miljövårdsfrågor (ÅK-M). Det omfattar fastställande av gemensamma mål i handlingsplaner, gemensamma projekt, informationsutbyte och insatser för till exempel Östeuropa genom Nordic Environmental Finance Corporation (NEFCO).

Nordiska ministerrådet inrättades 1971 som ett samarbetsorgan mellan de nordiska ländernas regeringar. Ministerrådet lägger fram förslag till Nordiska rådets sessioner, vidarebefordrar rådets rekommendationer, rapporterar till Nordiska rådet om samarbetets resultat samt leder arbetet inom olika sektorer. Statsministrarna har ett överordnat ansvar för samarbetet, som i övrigt koordineras av samarbetsministrarna och den nordiska samarbetskommittén. Ministerrådet sammanträder i olika sammansättningar beroende på vilka frågor som skall behandlas.

Nordiska rådet bildades 1952 som ett samarbetsorgan mellan parlamenten och regeringarna i Danmark, Island, Norge och Sverige. Finland anslöt sig 1955. Färöarnas, Grönlands och Ålands delegationer ingår i Danmarks respektive Finlands delegationer. Rådet består av 87 valda medlemmar (parlamentariker). Nordiska rådet är initiativtagare och rådgivande samt har kontrollerande och pådrivande uppgifter i det nordiska samarbetet. Nordiska rådets organ är plenarförsamlingen, presidiet och utskotten.

Nordiska ministerrådet	Nordiska rådet
Store Strandstræde 18	Store Strandstræde 18
DK-1255 Köpenhamn K	DK-1255 Köpenhamn K
Telefon (+45) 3396 0200	Telefon (+45) 3396 0400
Fax (+45) 3396 0202	Fax (+45) 3311 1870

www.norden.org

Nordiska Ministerrådet

Redaktör: Tine Utzon-Frank

Textbearbetning: Maria Kvarnäck

Grafisk form: IdéoLuck AB, www.ideoluck.se (#40412)

Fotolista:

Omslag: Rad 1: Lauri Dammert/NordicPhotos och Aune Forlag/Ole P. Rørvik/Scanpix Norway. Rad 2: Anna Fjola Gisladottir/NordicPhotos och Vidar Askland/Matton. Rad3: Gorilla/NordicPhotos och Photodisc/Matton. Baksida: Thorsten Persson/IBL Bildbyrå, Naturbild/NordicPhotos, Matton, Pär Eliasson/IBL Bildbyrå. Sid 2 översta raden: Gustav Bild/Scanpix, Veronica Negativ/IBL, understa raden: Lova Fotson/Neubild. Sid 3 övre: samma som omslag, undre: Nana Reimers. Sid 4: Hans Högberg/IBL Bildbyrå. Sid 5: John Olav Langfjell/Billedyræet/NPS Model Released. Sid 6 övre: Lars Gejl/IBL Bildbyrå, undre: Jan-Michael Breider/N. Sid 7: ImageState/Matton. Sid 8: Creatas/IBL Bildbyrå. Sid 9: DigitalVision/Scanpix. Sid 10: Gunnar Lundmark/Scanpix. Sid 11: Gunter Lenz/NordicPhotos. Sid 12 övre: Creatas/IBL Bildbyrå, undre: Naturbild/NordicPhotos. Sid 13 övre: Naturbild/NordicPhotos, undre: Alexander Löckert/IdéoLuck. Sid 14 övre: Arnaldur Halldorsson/NordicPhotos, undre: Mira-tmp/NordicPhotos. Sid 15: Bara K. Kristinsdottir/NordicPhotos.

Tryck: AKA-PRINT A/S, Århus 2004

Upplaga: 3000

Nordiskt miljösamarbete ger resultat

DE NORDISKA LÄNDERNA har en lång tradition av samarbete i natur- och miljöfrågor. Tillsammans kan vi med kraft bidra till att sätta dagordningen på miljöområdet, inte enbart i våra egna länder utan också i närområdet, inom EU och i det internationella miljöarbetet.

Grunden för det nordiska miljöarbetet är ett omfattande nätverk av experter. Genom nätverken sker ett löpande och koordinerat utbyte av vetenskapliga fakta och information. Det är betydelsefullt, inte minst eftersom många av de nordiska medarbetarna har nyckelpositioner inom ramen för arbetet i olika internationella konventioner och i EU. Det nordiska samarbetet gör därmed att Nordens samtliga länder kan dra omedelbar nytta av internationella resultat samtidigt som möjligheterna att påverka internationella processer ökar.

De senaste åren har miljöarbetet förankrats i ett särskilt nordiskt miljöhandlingsprogram. Det övergripande målet har varit att skapa en sundare livsmiljö för Nordens befolkning. Denna skrift är en fristående sammanfattning av programmets utvärdering och presenterar ett urval resultat från det nordiska samarbetet. Exempelen hämtas från en lång

rad samarbetsområden som till exempel miljö och hälsa, kemikalier, luftföroreningar, friluftsliv, natur, avfall, havsmiljö, klimat, renare produkter och tekniker. Även samarbetet med viktiga samhällssektorer som jordbruk, fiskeri, ekonomi och energi lyfts fram.

Trevlig läsning!

PER UNCKEL

Sund miljö – en ren rättighet

Sambandet mellan hälsa och miljö har hög prioritet i det nordiska samarbetet. I fokus står bland annat minskad spridning av hälsofarliga kemikalier och luftföroreningar. Skärpta krav liksom nya mätmetoder för översikt och kontroll av farliga ämnen är exempel på verktyg som genom nordiskt samarbete tagits i bruk för en sundare miljö.

Viktiga resultat 2001-2004

- Utveckling av en nordisk strategi för kostnads-effektiv övervakning av mängden partiklar i luft.
- Utveckling av databasen SPIN med information om kemiska ämnen i produkter som förekommer i nordiska länder.
- Nya kriterier för vilka ämnen som kan definieras som farliga samt databasen "NSDB, Nordic Substance Database" med över 18 000 presumtvt farliga ämnen.
- Workshop om kvicksilver med koppling till utvecklingen av EU:s kemikaliestrategi REACH (Registration, Evaluation and Authorisation of Chemicals).

ALLA HAR RÄTT att få leva i en ren och hälsosam omgivning. En rättighet under ansvar – vi har också en skyldighet att inte försämra natur och miljö.

Nordiska ministerrådets målsättning är att utsläpp av kemikalier som hotar hälsa och miljö ska upphöra inom en generation (25 år). Vägen mot målet är fortsatt lång, men dagens trend ser trots allt hoppfull ut. Användningen av giftiga ämnen har minskat och i vissa fall upphört i Norden under de senaste årtiondena.

Mycket arbete återstår dock innan vi kan påstå att vår produktion av varor och produkter sker utan risker för människors hälsa och miljön. Det beror dels på att kunskapen om vilka kemikalier som är hälso- och miljöfarliga hela tiden förbättras, dels på att utbytet av farliga ämnen mot mindre farliga tar tid. Samtidigt når nya ämnen kontinuerligt marknaden.

För att uppnå målet om stopp för farliga kemikalier inom en generation är samarbetet inställt på att internationellt och nationellt:

- Förbättra underlaget för att beskriva samband mellan utsläpp, miljökvalitet och miljöeffekt.
- Få till stånd skärpta regler för producenters och försäljares skyldighet att informera om produkters innehåll av kemikalier.
- Övervaka och kontrollera efterlevnaden av internationell och nationell kemikalielagstiftning.
- Informera om omfattning av och risker med kemikalieanvändningen.

Den ökade kunskapen om betydelsen av rekreation och friluftsliv i hälsofrämjande syfte har givit frågor om naturskydd och tillgänglighet till natur en ny dimension.

Steg mot ett hållbart friluftsliv

Nordens natur hyser oändliga möjligheter till varierade och spännande naturupplevelser. En inspirations- och rekreationsresurs för alla att nyttja och samtidigt grunden för ett livskraftigt friluftsliv. Förutsatt att naturen nyttjas på ett hållbart sätt.

HÄNSYN SKA KARAKTÄRISERA naturupplevelser och friluftsliv i nordisk natur. Det är grundtanken bakom den satsning på förbättrade förutsättningar för friluftsliv och rekreation som inkluderats i miljöhandlingsprogrammet 2001-2004.

Vägen till hur friluftslivet kan utvecklas utan konflikter med naturvärden och lokalbefolkning går via dialog med friluftslivets organisationer. Det praktiska arbetet har därför inriktats på utökad kontakt och målinriktad dialog mellan myndigheter och friluftslivet. Gemensamma seminarier om hållbart friluftsliv har utvecklats till en viktig länk i samarbetet.

Utbildning, rådgivning och information har använts för att öka kunskapen om rättigheter och skyldigheter i naturen, särskilt med avseende på natur i nordiska kustområden. Ett arbete som lagt en grund för en framtida satsning på allemansrätten som modell för det nordiska friluftslivet.

Nordens natur är en värdefull tillgång som ska nyttjas varsamt. Nordiska ministerrådets mål är att:

- Säkerställa ett friluftsliv som bygger på principer om hållbar utveckling och bevarad natur för befolkningens hälsa och trivsel.
- Främja fri tillgång till naturen med särskild tonvikt det traditionella nordiska friluftslivet med stöd av allemansrätten.

Viktiga resultat 2001-2004

- Rekommendationer för friluftslivets organisationer på temat hållbart friluftsliv.
- Information om allemansrätten i nordiska kustområden.
- Uppstart av projekten "Hållbart friluftsliv" och "Miljöhänsyn i turistsektorn". Projekten ska bland annat ta fram kriterier för miljömärkning av arrangemang för ekoturism med sikte på internationella klassificeringssystem.
- Seminarier om naturvård/naturskydd och sambandet mellan naturvärden och ekonomiska intressen för lokalsamhället.
- Samråd med ideella organisationer kring utveckling av praktiska råd och modeller för lösning av konflikter om markanvändning.

Naturen rymmer inte bara rekreationsmöjligheter. Tillgång till den nordiska naturen i alla dess former är också många gånger grundläggande för vår identitet och förståelse av ekologiska samband.

Naturskatter att bevara

Kommande generationer ska ha samma rätt till den unika nordiska naturen som dagens.

Inom ramen för nordiskt samarbete har därför omfattande insatser genomförts i syfte att öka kunskapen om, stärka och utveckla skyddet av nordisk natur.

VÅTMARKER, ORÖRD FJÄLLNATUR, hävdad betesmark, ädellövskog, korallrev och artrika alkärr. Nordens natur är rik på värdefull, men hotade naturtyper och arter. Det nordiska miljösamarbetet arbetar för att den negativa trenden för biologisk mångfald ska plana ut till år 2010. Samarbetet har under perioden bland annat inriktats på att:

- förbättra skyddet för nordisk natur, dess naturtyper och hotade växt- och djurarter,
- återupprätta den ekologiska balansen i Östersjön och Nordsjön,
- bevara de nordiska landskapens mångfald och säregenhet samt invånarnas möjlighet att nyttja dem.

Insatsområden och aktiviteter spänner från utgivning av informationsmaterial till kvalificerade inspel för genomförandet av internationella konventioner om naturskydd.

Samarbetet med baltiska länder har stärkts och nätverk på myndighetsnivå för minskad miljökriminalitet har etablerats. Nätverket ska bland annat bidra till ytterligare krafttag mot illegal handel med fredade fåglar och fågelägg.

Våtmarkernas väktare

Genom rapportering av nordiska våtmarkers status och åtgärdsbehov i internationella fora har samarbetet bidragit till att nordiska våtmarksområden fått ökad uppmärksamhet internationellt. Arbetet har även inriktats på att ta fram underlag och goda exempel på de nordiska ländernas insatser för genomförande av den internationella Ramsarkonventionen om skydd av våtmarker.

Kampen mot miljöbrott som illegal handel med fredade fåglar ska stärkas genom ett nytt nordiskt nätverk mot miljökriminalitet.

En kortfattad skrift har tagits fram i syfte att även öka allmänhetens kunskaper om våtmarkernas biologiska värden. Broschyren har tryckts på samtliga nordiska språk.

Landskapens värden tillvaratas

Den nordiska samsynen kring betydelsen av att integrera natur- och kulturvärden präglar arbetet för att säkra landskapens karaktär och mångfald. Genomförda åtgärder syftar bland annat till att nå den Europeiska landskapskonventionens målsättningar.

Handlingsplaner för skydd av natur- och kulturmiljö i Arktis samt kriterier och principer för förvaltning av geologiska formationer och kulturminnen på Grönland, Island och Svalbard är exempel på resultat av de senaste årens insatser för att bevara landskapens värden.

Den tidigare hotade nordiska stammen av brunbjörn växer sig allt starkare och är ett exempel på att en art kan värnas med aktiva och gemensamma åtgärder. Skillnader i länders jakt- och naturvårdsbestämmelser påverkar dock fortsatt björnens utbredning. Bara genom miljösamarbete kan norra Europas björnar ges en långsiktig framtid.

Viktiga resultat 2001-2004

- Utgivning av böcker och broschyrer om hotade arter, naturtyper och skyddad natur i Norden.
- Informationsmaterial om skydd och förvaltning av våtmarksområden i Norden enligt Ramsarkonventionen.
- Stöd till inrättandet av Natura 2000-områden i de baltiska staterna, främst utbildningsinsatser och samarbetsprojekt om skötsel av skyddade områden.
- Kartläggning av nordiska havsområden med syftet att förbättra kunskapen om marina naturtyper, vilka som särskilt behöver skyddas och hur det kan genomföras.
- Nordiskt/baltiskt nätverk om kulturmiljö och landskap.

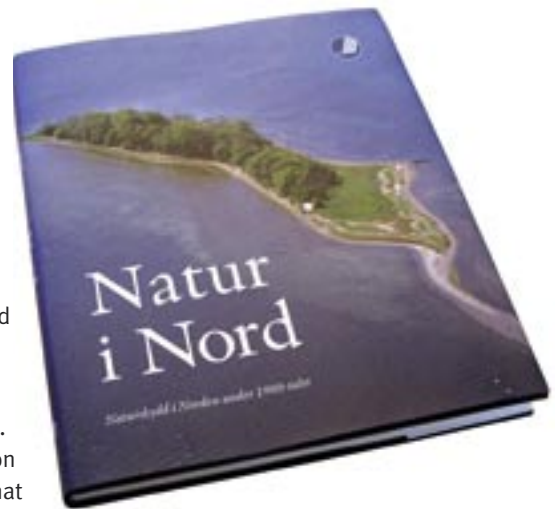
Ett nordiskt naturmanifest

Boken **"Natur i Nord"** är det största enskilda projektet i arbetsgruppen för natur, friluftsliv och kulturmiljö:s 30-åriga historia. Ett storslaget manifest över de naturskatter det nordiska samarbetet har som målsättning att bevara.

Natur i Nord tydliggör den biologiska mångfalden i nordiska landskap och presenterar de insatser som görs för att bevara djur- och växtlivets artrikedom. I boken beskrivs även det nordiska samarbetet i enlighet med Ramsarkonventionen och världsarvskonventionerna liksom kopplingarna till EU:s habitatdirektiv. Här finns flera beskrivningar av hur enskilda länder med olika skyddsmetoder bidrar till att bevara unik natur i Norden.

Boken är utgiven i en samlingsvolym på svenska, norska och danska. Den är översatt till engelska, finska och isländska och lanserades i augusti 2003. Utöver sitt värde som kunskapssammanställning har boken en viktig funktion för utbildning och uppbyggnad av kompetens i naturvårdsfrågor i bland annat Baltikum och Ryssland.

http://www.norden.org/pub/miljo/miljo/sk/No3_5.asp

"Nature in Northern Europe"

300 sidor fakta och analys av arters och naturtypers status och utveckling norra Europa.

Boken berättar om biologisk mångfald i en natur i förändring och är resultatet av ett samarbete mellan tio länder; Island, Skottland, Danmark, Norge, Sverige, Finland, nordvästra Ryssland, Estland, Lettland och Litauen.

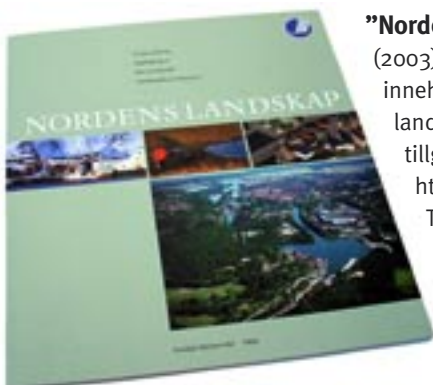
<http://www.norden.org/pub/miljo/miljo/sk/esite.pdf>

Hotad natur kan räddas

Med aktiv förvaltning och fredade områden kan såväl hotade naturtyper som arter räddas. Det framgår av den skrift om biologisk mångfald i Norden som togs fram inför världstoppmötet i Johannesburg år 2002. Syftet var att tio år efter konventionen om biologisk mångfald, beskriva läget i fråga om det nordiska växt- och djurlivets artrikedom.

http://www.norden.org/pub/miljo/miljo/sk/ANPo2_739.asp

"Nordens landskap"

(2003) beskriver nordiska landskapstyper och innehåller flera exempel på hur den Europeiska landskapskonventionens målsättningar kan tillgodoses.

<http://www.norden.org/pub/miljo/miljo/sk/TN2003550.asp>

Från avfall till resurs

Slam och kompost som rumsren gödning? Än är kretsloppet inte slutet, men det nordiska samarbetet på avfallsområdet har under perioden medverkat till förbättrad behandling, kontroll och skärpta gränsvärden för bättre kvalitet på Europas slam.

MINDRE MÄNGDER AVFALL, avfall utan innehåll av skadliga ämnen och bättre resursutnyttjande. Det hör till målsättningarna för det nordiska samarbetet på avfallsområdet.

Inspel till EU:s avfallsdirektiv och insatser för att göra regler och föreskrifter på området mer effektiva har präglat arbetet under perioden. Hit hör bland annat insatser för gemensamma och skärpta gränsvärden för användning av slam och kompost som gödning. Allt i syfte att bidra till en utvecklad resursanvändningen utan att hälsa och miljö riskeras.

Elektronikskrot på agendan

Åtgärder för att bättre återanvända och återvinna förpackningar är omfattande, men långt ifrån det enda insatsområdet för det nordiska avfallssamarbetet. Andra viktiga fokusområden är arbete för sänkta gränsvärden för tungmetaller samt koordinering och samarbete i genomförandet av EU:s direktiv om hantering av elektronikskrot.

Det nordiska samarbetet har de senaste åren även resulterat i en kartläggning och utveckling av gemensamma behandlingsmetoder för avfallsfraktioner som bara förekommer i mindre mängd i enskilda länder.

Att minska mängden miljöfarliga ämnen i avfall är prioriterat. Bromerade flamskyddsmedel, organiska miljögifter samt smittsamma organismer i kompost och slam är exempel på ämnen i centrum för nordiskt samarbete för ett "renare" avfall.

Renare produkter i butiken

- Varor och tjänster ska under sin hela livscykel – från produktion via konsumtion till avfall – inte påverka hälsa och miljö negativt. Dessutom ska produkternas hela livscykel präglas av effektiv resursanvändning. Hur sådana produkter ska hitta till butikens hyllor beskrivs i en gemensam nordisk produktorienterad miljöstrategi (POMS).
- Bland strategins verktyg för att nå renare och mer skonsamma produkter märks miljömärkning, livcykelanalyser och principer om "Ecodesign". Information är en nyckelfråga, via internet kan konsumenterna och professionella inköpare, tack vare nordiska insatser, idag få råd om möjligheter att ställa krav och tips om alternativa produkter via en särskild nordisk hemsida om gröna inköp. <http://www.norden.org/miljoe/sk/innkjop.asp>
- Arbetet för minskad miljöpåverkan vid produktion och konsumtion omfattar även kunskapsuppbyggnad i fråga om bästa tillgängliga teknik (BAT). Rapporter har tagits fram för en rad branscher som slakteri, fiskodling och mejeri. Inom ramen för strategin har också insatser gjorts för att öka kunskapen om miljöanpassad produktutveckling i baltiska stater.

Mängden avfall liksom avfallens innehåll av miljö- och hälsofarliga ämnen ska reduceras och resurserna i avfallet ska utnyttjas bättre. Insatser för att minska den samlade avfallsmängden i Norden prioriteras.

Samverkan förutsättning för framgång

Vi vet idag ungefär vilka miljöproblemen är och vad som måste göras. Men utan medverkan från dem med möjligheter att minska miljöpåverkan riskerar resultaten att utebli. Samarbete med jordbruks- och skogssektorn liksom fiskets aktörer är därför centralt i det nordiska miljösamarbetet.

DET NORDISKA SAMARBETET har målsättningen att bevara natur- och kulturmiljövärden liksom den biologiska mångfalden inom jord- och skogsbruket. Skogarnas betydelse för det rörliga friluftslivet ska värnas och näringarnas miljöpåverkan ska minska.

Inom jordbruket hör en kartläggning av hur länderna kring Östersjön genomfört internationella avtal och direktiv om utsläpp av bekämpningsmedel och näringsämnen till resultaten från de senaste årens samarbete.

Arbetet för ökad miljöhänsyn i skogsbruket har inriktats på att säkra mångfalden av nordiska skogs- och naturtyper, bevara biologisk mångfald liksom skogens landskapsvärden. Internationellt har nordiska arbetsgrupper arbetat aktivt för en hållbar användning världens skogar i olika internationella fora.

Skogen är en viktig resurs i många avseenden. Den är rik på biologisk mångfald, viktig för friluftslivet och har särskilda landskapsvärden.

Med sikte på ett hållbart fiske

Ökad miljöhänsyn inom fiskerieringen kräver kunskap om bland annat fiskets miljöpåverkan, bifångster och hotade bestånd. Men också metoder för

att förebygga och hantera intressekonflikter mellan skydd av arter och fiskerier. En ny metod för lokal förankring och dialog mellan olika aktörer i fråga om fiskeåtgärder hör till de viktiga resultaten under programperioden.

Erfarenheter på fiskeområdet har även använts i arbetet med att ta fram ett nordiskt förslag till grönbok för EU:s fiskeripolitik. Nyttan av en regionalisering av fiskeriförvaltningen har särskilt betonats. Parallellt märks nordiska insatser inom IMO (International Maritime Organization) för gemensamma standards och behandlingsmetoder för ballastvatten.

Viktiga resultat 2001-2004

- Lägesbeskrivning av hur länder i Östersjöområdet genomför sina internationella åtaganden i fråga om jordbrukets läckage av näringsämnen och användning av bekämpningsmedel.
- Workshops och seminarier med nordiska deltagare på teman som GMO och pesticidkontroll.
- Rådgivning till lantbrukare för att bevara kulturmiljövärden i jordbrukslandskapet.
- Nordiskt forskarnätverk för arbete med livscykelanalyser av fisk.
- Inspel till IMO om problem förknippade med hantering av ballastvatten liksom behovet av gemensamma standards och behandlingsmetoder.

Det nordiska samarbetet om havsmiljön har även omfattat påverkan på EU:s fiskeripolitik samt insatser för att främja internationella regler om lokal förvaltning av naturresurser.

Nordiskt inflytande på den internationella

Luftföroreningar, spridning av kemikalier, klimatpåverkan liksom insatser för en bättre havsmiljö är exempel på områden där det nordiska miljösamarbetet sätter tydliga avtryck internationellt. Genom inspel i form av databaser och olika verktyg för miljöförbättring, är ambitionen att påverka internationella beslut för en bättre miljö kvalitet i hela regionen.

INTERNATIONELLA BESTÄMMELSER PÅVERKAR både nordisk miljö liksom möjligheterna till effektivt, regionalt och nationellt miljöarbete. Internationellt samarbete är därför högt prioriterat i det nordiska miljösamarbetet. Och förutsättningarna för slagkraft är goda. Gemensamma problem, snarlika administrativa system och regelverk bildar en stabil nordisk plattform för kraftfullt internationellt agerande.

Till de största framstegen i det internationella arbetet under perioden hör utvecklingen av en ny modell för beskrivning av sambandet mellan föroreningens utsläpp, belastning på miljön och effekter på människors hälsa avseende både marknära ozon och partiklar (IAM, "Integrated Assessment Model").

Intensivt kemikaliearbete

För att nå uppsatta mål om minskad kemikalieanvändning har nordiska miljöexperter under perioden arbetat aktivt i förhållande till främst EU, UNEP och OECD samt inom ramen för konventionerna HELCOM och OSPAR.

Resultat från det nordiska kemikaliesamarbetet har bland annat arbetats in i EU:s klassificeringsdirektiv och i EU:s kemikaliestrategi REACH. Flera cancerframkallande, mutagena och reproduktionstoxiska ämnen har efter påtryckningar från nordiska arbetsgrupper, klassificerats som mer farliga än tidigare.

Insatser har även genomförts med kopplingar till EU:s nätverk av skyddsvärd natur; Natura 2000, särskilt avseende genomförandet av habitatdirektivet i baltiska länder. Även genomförandet av våtmarkskonventionen Ramsar har prioriterats, bland annat genom kunskapsuppbyggnad i nordiska länder samt i Baltikum.

Det nordiska samarbetet har under 2001–2004 bidragit med ny kunskap om sambandet mellan långväga föroreningar, miljö kvalitet och effekter i miljön både avseende marknära ozon och hälsofarliga partiklar.

Havsmiljön stor utmaning

Övergödning, spridning av föroreningar och skadliga ämnen har varit de centrala frågorna för det omfattande nordiska havsmiljösamarbetet. Insatserna har under perioden främst koncentrerats till genomförande och uppföljning av målsättningar inom havsmiljökonventionerna HELCOM och OSPAR. Siktet är fortsatt inställt på OSPAR-kommissionens mål om totalt stopp för tillförsel av farliga kemiska ämnen till havsmiljön år 2020.

Ren luft och partiklar

Modeller över föroreningars spridning är en nyckel till förståelse av storskaliga miljöproblem och dess effekter. De är viktiga vägvisare inför val av åtgärder och kan användas för att följa upp och utvärdera insatser. Särskild fokus har under perioden ägnats utvecklingen av en ny spridningsmodell för luftburna partiklar inom ramen för EU:s program "Clean Air for Europe" (CAFE). Inom ramen för samarbetet har även en ny modell för bedömning av näringsämnens spridning och gödande effekter i havsmiljön tagits fram.

Kunskap om kemikalier viktigt

Kriterier för vilka ämnen som kan klassas som farliga är en viktig del av nordiskt kemikaliesamarbete. Samarbetet har under programperioden resulterat i en databas (NSDB) med cirka 18 000 presumtvt farliga kemikalier. Ett antal ämnen ur förteckningen har även tagits upp på OSPAR-konventionens "List of substances of possible concern".

Ytterligare en nordisk databas (SPIN) samlar kunskap om kemikalier i omlopp i nordiska länder och ger beslutsfattare underlag för riskvärdering, till exempel i samband med tillståndsprövning av nya industrier.

Det nordiska samarbetet har målsättningen att bevara unik nordisk natur och förbättra miljö kvaliteten för dagens och morgondagens generationer. En utmaning som till stora delar är beroende av internationella överenskommelser.

Trädgårdsaffärens hyllor för bekämpning av ogräs och ohyra avslöjar något av utmaningen att överblicka, kontrollera och fasa ut de tusentals hälsofarliga kemikalier och farliga ämnen som finns i vår vardag.

Läs mer om nordiskt samarbete på kemikalieområdet i "Nordisk samarbejde giver bedre resultater, seks historier om farlige kemikalier", Nordiska ministerrådet 2002.

Ytterligare åtgärder krävs mot övergödningen av nordiska havsområden. Uppföljning av miljöhandlingsprogrammet visar att tillförseln av näringsämnen till nordiska havsområden har minskat, men målet att halvera utsläppen till år 2005 (jämfört med 1985) bedöms dock enbart kunna nås för fosfor.

Det övergripande målet för nordiskt klimatsamarbete ansluter till Klimatkonventionens mål; atmosfärens innehåll av växthusgaser ska stabiliseras på en nivå där människans påverkan på klimatsystemet inte är farlig för människor och ekosystem.

Gemensamma testmetoder

Det nordiska samarbetet har även bidragit aktivt till utvecklingen av två databaser för klassificering av miljö- och hälsofarliga ämnen (N-klass och H-klass). Databasen för N-klass används av både myndigheter, industri och importörer i arbetet med att identifiera och bedöma miljöfarliga ämnen. (N-klass på internet: www.kemi.se/nclass/default.asp)

Samarbete sker även i fråga om gemensamma testmetoder för olika kemikaliers farlighet. Metoderna ligger till grund för såväl klassificering av kemikalierna samt riskvärdering. Det nordiska samarbetet har även bidragit med konkreta förslag och expertstöd i kemikaliarbetet inom OECD, ett arbete som bedöms ha stor betydelse för kemikaliekontrollen världen över.

Klimatsamarbete bryter ny mark

Ett aktivt klimatarbete har hög prioritet. Den 20 november 2002 nåddes efter flera års förberedelser en viktig milstolpe i det nordiska klimatsamarbetet. Efter en överenskommelse mellan nordiska länder, baltiska länder, Polen, Ryssland och Tyskland togs då beslut om att etablera samarbete om utsläppsminskningar i Östersjöregionen enligt Kyotoprotokollets regler.

Beslutet om att starta försöksprojekt enligt Kyotoprotokollets regler för mekanismen gemensamt genomförande (Joint implementation, JI), innefattar både ett politiskt ramavtal samt en gemensam investeringsfond i syfte att underlätta genomförandet. Satsningen innebär bland annat omfattande kompetens- och kapacitetsuppbyggnad i mottagarländerna.

Exempel på internationella regelverk i fokus för nordiskt miljösamarbete

- Klimatkonventionen (om minskade utsläpp av växthusgaser)
- Baselkonventionen (om avfallshantering och farligt avfall)
- OSPAR (Oslo-Paris-konventionen om gränsöverskridande föroreningar i havsmiljön)
- HELCOM (Helsingforskommissionen om förbättrad nordisk havsmiljö)
- CLRTAP-protokollet, EU:s takt direktiv och Göteborgsprotokollet (om luftföroreningar)
- CITES (Convention on international trade in Endangered species...)
- Stockholmskonventionen (om stopp för sk långlivade organiska föroreningar)
- Ramsarkonventionen (om skydd av våtmarker)
- Habitatdirektivet/Natura 2000 (EU:s lagstiftning och nätverk för skydd av hotad natur och arter)
- Montrealprotokollet (om utfasning av ozonnedbrytande ämnen)
- Biodiversitetskonventionen (om skydd av biologisk mångfald)
- Vattendirektivet (EU:s lagstiftning om skydd av grundvatten, sjöar, kustvatten etc.)

Närområdet – ett gemensamt ansvar

Storskalig turism, brister inom reningsteknik och avfallshantering, miljöförstöring hotar fortsatt naturmiljön i stora delar av nordens närområde. Det nordiska samarbetet de senaste åren har därför kraftsamlat för ett ökat miljöbistånd till åtgärder i främst de baltiska länderna och Ryssland.

EKONOMISKA INSATSER FÖR att komma till rätta med miljöproblemen i Nordens närområde kräver ansträngningar i de berörda länderna, men också aktiva internationella insatser. Det nordiska samarbetet omfattar såväl bilateralt samarbete som finansiering via investeringsorgan som NIB och NEFCO.

Kunskaps- och tekniköverföring är viktiga delar i samarbetet. Två seminarier har genomförts (Tallin 2002 och St Petersburg 2003) om EU:s ”nordliga dimension” och miljösamarbetet i närområdet. I fokus stod planering för samarbetsprojekt på teman som vatten, hälsa och kemikalier, naturskydd och biologisk mångfald, marin övergödning samt ren teknik och miljöstyrning. Beslut togs om att inleda samarbete med Ryssland på flera områden.

Ett särskilt handlingsprogram för EU:s nordiska dimension behandlades vid en ministerkonferens (miljöministrarna, barentsministrarna och Östersjörådet) i Luleå 2003. En konferens med ett aktivt deltagande från nordiska samarbetsparter. Vid konferensen togs beslut om att gemensamt påtala de angelägna miljöfrågorna i EU:s nordliga dimension för Europeiska Kommissionen.

Operation Arktis – utmaning för framtiden

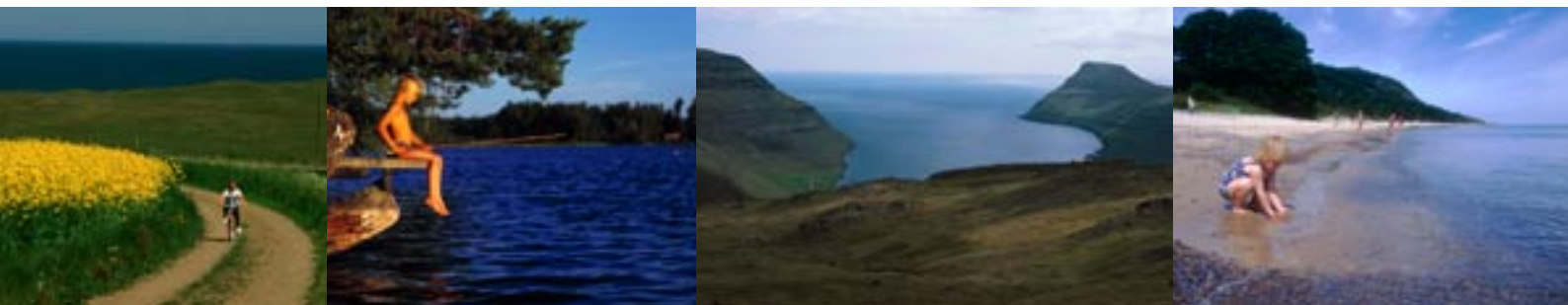
- Tiden då ensamma äventyrare stävade till våra nordligaste breddgrader är förbi. Idag är Arktis ett exotiskt turistmål för grupper av nyfikna resenärer. För att möta ett ökande tryck på känsliga ekosystem har miljöåtgärder i området givits hög prioritet.
- Miljöskydd, klimatförändringar och lokalbefolkningens deltagande är centrala frågor i det nordiska samarbetet för hållbar utveckling i Arktis.
- Den handlingsplan som tagits fram för området omfattar tio olika projekt; däribland:
 - kriterier för naturskydd, beskrivning av enskilda arters status,
 - miljöövervakning,
 - lokal Agenda 21 samt
 - utvecklad hänsyn till biologisk mångfald vid ökande turism.
- Utmaningen att säkra Arktis miljö kvalitet har bara börjat. Den nordiska satsningen på sitt närmaste isrike under 2001–2004 har dock satt fingret på en rad viktiga frågor att lösa för att säkra en hållbar utveckling i arktiska områden.

Viktiga resultat 2001-2004

- Framtagning av en lokal Agenda 21 för Arktis med bland annat strategier för lokalbefolkningens engagemang i utvecklingsfrågor.
- Information och kunskapsuppbyggnad för förbättrad miljöhänsyn inom turistsektorn.
- Studier av effekter av trålning och botten-skrapning i arktiska vatten.
- Uppstart av en sjöfågel-databas.
- Handlingsplan med bland annat nya skyddskriterier för geologiska förekomster och kulturminnen i Arktis (Grönland, Island och Svalbard).
- Utbildning av naturguider och utveckling av undervisningsmaterial om Arktisk natur.

Nordiskt samarbete för Arktis miljö omfattar insatser på Grönland, Island och Svalbard. Öar med många likheter, men också stora skillnader i naturtyper och miljöproblem.

BEFOLKNINGENS HÄLSA OCH MÖJLIGHETER att uppleva nordisk natur står i centrum för det nordiska miljösamarbetet. En miljöarbete som de senaste åren koncentrerats till genomförandet av ett särskilt miljöhandlingsprogram (2001–2004).

Programmets utvärdering visar att miljösamarbetet i Norden är betydelsefullt. Inte bara för de nordiska länderna själva utan även för det internationella arbetet för en bättre miljö. Det finns idag flera exemplen på hur det nordiska samarbetet satt sina avtryck i internationella fora. I fråga om den gränsöverskridande spridningen av hälsofarliga partiklar och kemikalier har nordiskt samarbete bidragit med ny och viktig kunskap. I Östersjöområdet bryter regionens klimatsamarbete ny mark efter beslut om att pröva Kyotoprotokollets verktyg för minskade utsläpp av klimatgaser.

Denna skrift är en fristående sammanfattning av miljöhandlingsprogrammets utvärdering. Läs mer om det nordiska miljösamarbetet och miljöhandlingsprogrammet på: www.norden.org/miljoe

norden

Nordiska Ministerrådet

Nordiska Ministerrådet är de nordiska regeringarnas och ministrarnas samlingsorgan. I det nordiska samarbetet ingår Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige samt Färöarna, Grönland och Åland. Regionen har cirka 24 miljoner invånare och sju officiella språk.